

ZGODOVINA CELJA

1. PRAZGODOVINA

Področje okoli Celja je bilo poseljeno že v mlajši kameni in bronasti dobi, vendar bi lahko o kompleksnejših poselitvah, ki je temeljila na trdnejši rodovni povezanosti in organizaciji z razslojeno politično in gospodarsko strukturo, govorili šele v času starejše železne dobe. Prvi zametki naselja so se pojavili na Miklavškem hribu, kjer je bilo znano halstattsko gradišče. Postavljeno je bilo na kopi hriba, nedaleč stran od današnje cerkve sv. Miklavža. Čeprav je naravna erozija prsti halstattsko (ilirsko) gradišče že močno načela, nam arheološke najdbe (ostanki nekdanjega obrambnega okopa z jarkom in drobna keramika) nedvoumno izpričujejo prisotnost Ilirov, do okoli leta 400 pr.Kr., ko so jih izpodrinili močnejši in razvitejši Kelti. Omenjeno "celjsko" gradišče po obsegu ni bilo veliko, je pa dokaz, da so Iliri v tistem času množično poseljevali naše področje. Tako so v okolici Celja na bližnjem Rifniku (nad Šentjurjem) in na Brinjevi gori nad Zrečami našli poleg temeljev stanovanjskih hiš še številne drobne predmete, v Šeščah pri Preboldu pa nad šestdeset grobnih gomil z žarami kremiranih pokojnikov.

2. KELTI

Prihod Keltov v celjsko kotlino ni pomenil samo zamenjavo enega plemena z drugim na tem območju, pač pa uveljavitev močno razširjene etnične skupine z močno državno organizacijo, značilno za celotno takratno srednjo in zahodno Evropo. Keleianski Kelti so prinesli k nam latensko kulturo, katero so odlikovali predvsem predmeti iz železa. Keleia je v stoletjih pred našim štetjem postala eno najpomembnejših mest (oppidum) v keltskem Noriku, ki je gojilo gospodarske stike tudi s predhodniki Rimljanov. Noriško železo, pa tudi zlato, sol in ostalo trgovsko blago, po katerem tudi v bogatem Rimu ni nikoli zmanjkalo povpraševanje, je mestu ob Savinji dvignilo ugled. Zato ne čudi, da je bila Keleia, ki je v 1. in 2. st.pr.Kr. postala eno najpomembnejših obrtnih in trgovskih središč v Noriku in ki je imela celo svojo kovnico velikih in malih srebrnikov, poznana tudi starim Grkom. Vlogo ugodne lege keleianske naselbine ob takrat plovni Savinji in jantarni cesti, ki je vodila skozi naše kraje in povezovala Baltik z Mediteranom, so že zelo zgodaj spoznali tudi Rimljani, ki so leta 16 pr. Kr. brez bojov priključili Noriško kraljestvo (Regnum Noricum). Poleg bogato ohranjene materialne kulture so Kelti zapustili naslednikom tudi številna poimenovanja krajev in rek. Ne samo ime mesta Celja (Keleie), tudi ime Savinje in celo Save je keltskega izvora, enako kot večina imen gora v vzhodnem alpskem predgorju.

3. RIMLJANI

Dobrih štiristo let je nad celjsko pokrajino trajala vladavina Rima. Vloga mesta ob Savinji je bila izjemno pomembna. Ležalo je na prometnem križpotju velike itinerarne poti, ki jo poznamo iz slovite Karte Peutingeriane, kjer so se poti cepile na vse strani vzhodnega rimskega imperija. V takrat cvetočem mestu so Rimljani prvič zagospodarili leta 15 pr.Kr., ko so si brez bojov priključili Noriško kraljestvo (Regnum Noricum). Kraljevina Norikum, ki je uživala visoko stopnjo avtonomije, je za časa cesarja Klavdija med leti 41-58 dokončno prišla pod neposredno rimsko upravo. Keleia je v tem času (leta 46) dobila mestne pravice ter latinizirano ime Municipium Claudia Celeia. Ime Celeia se je v slovenski (Celje) in tudi nemški obliki (Cilli) ohranilo vse do danes. Antična Celeja je moralo biti čudovito mesto. Ohranjeni zapisi navajajo, da je bila bogata in močno naseljena, zavarovana z obzidjem in s stolpi, polna večnadstropnih marmornih palač, širokih trgov in ulic. Imenovali so jo kar druga oziroma mala Troja - Troia secunda. Kot nam pričajo mnogoštevilni materialni ostanki je bila Celeia svetovljansko mesto. Poleg imen, ki kažejo romanizirane Kelte, lahko srečamo ljudi vseh barv in ras: Sirce, Afričane in druge. Med njimi tudi odslužene legionarje rimskih vojska, ki so se po končanem službovanju za stalno naselili v Celeji. Bogato etnično sestavo celejanskega prebivalstva dokazuje tudi raznolikost kultov v mestu. V štirih stoletjih, kolikor je trajala rimska prisotnost v Celju, lahko poleg čaščenja rimskih bogov že v 2. st. srečamo z vzhoda prinešeno čaščenje sončnega boga Mitre, ohranjeni pa so bili tudi stari keltski kulti: Epona, zaščitnica konj, sveta Noreia in božanska Celeia. Vzporedno z Mitrovim kultom je k nam prodiralo tudi krščanstvo. Čeprav je Celeia ves čas živela v relativnem miru, daleč od vojnih spopadov, pa vselej le ni bil čas mirnega zatišja. Celeia je bila preblizu vzhodne meje cesarstva, kjer so pričela vpadati nomadska ljudstva, da bi meščani ne občutili bližajočega se zatona rimskega imperija. Zmagoslavna rimska vojska je postajala vse bolj ranljiva in lahek plen barbarskih nomadskih vojska, ki so plenila tudi po naših krajih. Najbolj usodno leta 475, ko so nekoč bogato rimsko mesto Celeio dokončno razdejali Huni.

4. KRŠČANSTVO (284)

O zgodnji prisotnosti krščanstva v mestu priča legenda o škofu Maksimilijanu, celjskemu rojaku, ki naj bi tu leta 284 umrl mučeniške smrti. Nova religija se je v Celju in okolici pričela hitro širiti, posebno po letu 380, ko so v protiutež vse pogostejšim germanskim vdorom (Goti so leta 380 povsem porušili Poetovio) v Celeji postavili škofijsko stolico. Že leto dni kasneje se na cerkvenem zboru v Ogleju omenja verjetno prvi celejski škof Tenax. Kasneje se omenjata še Gaudencij in kot zadnji celejski škof Ivan (l. 579, 597 in 599). V dokaz razširjenosti krščanstva velja omeniti najdbo ostankov starokrščanske bazilike, edine najdbe te vrste pri nas, ki so jih odkrili pri gradnji celjske pošte leta 1897. Pri odkopavanju zemlje za temelje, so odkrili tlak starokrščanske cerkve iz IV. stoletja, bazilike, s tremi ladjami. Tlak, mozaik, so sestavljali majhni raznobarni kamenčki. Popolnoma so odkrili apsidno, polkrožen in vzvišen prostor za oltar in duhovščino. Absida je merila 13 m v širino in 8 m v dolžino. Ob steni je bil 2,7 m širok pas mozaika. Kamenčki so sestavljali okraske raznih oblik, največ trikotnike, kvadrate in kroge. Zanimivi so bili tudi napisi vernikov, različnih darovalcev, predvsem na srednji ladji. Njen severni del pa se je ohranil v dolžini 22 m, kar priča o izjemnosti celejske starokrščanske bazilike.

5. BARBARI

Čeprav je Celeia ves čas rimskega obdobja živela v relativnem zatišju, daleč od vojnih spopadov, Celejanom ni bilo usojeno dolgo živeti v miru. Nomadska ljudstva z vzhoda so vse bolj pritiskala na vzhodne meje rimskega cesarstva, o čemer priča tudi prisotnost II. italške legije, ki si je že sredi 2. st. postavila svojo tabor v Ločici pri Polzeli. Sprva so v navalih ob mestno obzidje butali Markomani in Kvadi, že leta 378 pa so mesto silovito napadli Goti. Štirideset let kasneje (408) je sledil naskok Alarihove vojske in sredi 5. st. (452) še Atilovih Hunov, ki jim je uspelo dokončno porušiti Troio secundo, kakor so rimsko Celejo slikovito poimenovali njeni sodobniki in je postala druga Troja tudi po svoji usodi. Barbarska ljudstva, ki so v 6. stoletju prodirala proti rodoviti Padski nižini so za seboj puščala prava razdejanja. Stari prebivalci, kolikor jih je preživelo, so si našli zatočišča v odročnih in nedostopnih krajih, v t.i. refugijih. Čeprav se je v teh nemirnih časih ime Celeje še omenjalo, je prej bogato, sedaj opustošeno mesto pričakalo prihod Slovanov, v sedemdesetih letih 6. st., v ruševinah in verjetno nenaseljeno. Sledila je dolgotrajna revščina, ki je posesti oropanim ljudem komajda omogočala skromno preživetje. Tako je prej izjemno bogato področje po odhodu Langobardov v Italijo (568) postalo lahek plen poljedelskih Slovanov. Vdoru, ki se mu ni nihče postavil po robu, je kmalu sledila strnjena slovanska poselitev. Sprva na že izkrčen kultiviran svet ob Savinji, kasneje pa tudi na ostala odročnejša in manj obljudena področja, kjer so prišleki naleteli le na redke domorodce, ki so se tu in tam še obdržali v odmaknjenih predelih. O njihovi prisotnosti še danes pričajo nekatera ohranjena ledinska imena, kot na primer Laško, Lahov graben, Lahovče...

6. SREDNJI VEK (476 – 1492)

Zgodnjesrednjeveško Celje se je razvijalo izjemno počasi in si v primerjavi z drugimi slovenskimi mesti pozno pridobilo trški (13. stol. ?) oziroma mestni (1451) status. Kljub ohranitvi imena Celje in dejstvu, da je srednjeveško mesto nastalo na območju antičnega, v Celju ne moremo govoriti o kontinuiteti razvoja mesta iz antike v srednji vek, čeprav se njegovo ime tudi v vmesnem obdobju večkrat pojavlja. Že v listini iz leta 824 se v darilni pogodbi cesarja Ludovika oglejski cerkvi omenja 20 kolonov iz Celja (in loco que dicitur Zellia). Sledi obdobje do prve polovice 12. st., ko o obstoju Celja ni nobenih podatkov. V listini iz leta 1137 se kot priča omenja celjski krajišnik (Guntherus marchio de Cyllie), nekaj desetletij kasneje pa se omenjajo še: kot priča Pernhardus de Cilie (1185), nato celjski župnik Rubpertus plebanus de Cilie (1229) in ponovno kot priča vovbrškega grofa vitez Hiltbrando de Cili (1241). Jasno je, da je že pred letom 1323, ko se Celje prvič omenja kot srednjeveški trg, bila celjska naselbina sedež mejne grofije Saunije, kjer je zagotovo moral delovati večji gosposki center s številnimi rokodelci, ki so delali tudi za trg. In če upoštevamo do danes žal še nedokazano, a verjetno trditev, da je že leta 1241 v Celju nastal prvotni minoritski samostan, minoriti pa so se v tem času naseljevali samo v mestih in večjih trgih, lahko pritrdimo tezi, da je Celje že v 13. st. imelo značaj meščanske ali vsaj pomembnejše tržne (polmeščanske) naselbine. O pomembni vlogi takratnega Celja govorijo tudi omembe številnih celjskih gospodov, posebno pa imenovanje Celja v takrat po vsej Evropi znanem nemškem viteškem epu Wolframa von Eschenbacha Parzival, nastalem daleč stran od naših tal. Politično uspešni pokneženi grofje Celjski so za uresničevanje svojih ambicij in za središče kneževine potrebovali svoje mesto, ki je moralo imeti vse takratne mestne organe in tudi župana. Vse to je gotovo pogojevalo hitrejši razvoj Celja, pa čeprav je naselje vse do začetka 15. st. bilo še vedno "le" vojaško-upravno središče hitro razvijajoče se celjske zemljiške posesti. Vendar so navzočnost židovskih bankirjev, oživiljena gradbena dejavnost, obrt in trgovina takrat še celjskemu trgu precej dvigala pomen, vse tja do leta 1436, ko ga v listinah prvič imenujejo tudi mesto, pa čeprav pravno-formalno to še ni bilo. Zato pomeni privilegijska listina Celja z dne **11. aprila 1451**, ko je Friderik II. na prošnjo "vseh naših meščanov našega Celja" priznal Celju vse pravice štajerskih mest, le izpopolnitev že obstoječega mestnega statusa. V tem času se je mesto začelo še hitreje razvijati. Dobilo je **mestno obzidje**, ki so ga dokončali l. 1473 (s tem je bilo

mesto zavarovano pred [turškimi vpadi](#)) in nekaj pomembnejših stavb, med katerimi velja omeniti zlasti spodnji grad, eno izmed najprezentativnejših gotških palač v tedanji Srednji Evropi. Z [izumrtjem knezov Celjskih](#) leta 1456 se je končalo veliko, lahko bi rekli najpomembnejše obdobje celjske zgodovine. Tudi doba humanizma in renesanse, ki je takrat že trkala na slovenska vrata, je imela za Celje velik pomen. Knežja prestolnica je bila v tem času pomemben in skoraj edini center humanizma na Slovenskem, vendar pa je nova kultura po smrti zadnjega Celjana začela postopoma pešati.

7. CELJSKA ČETRT IN PROTESTANTIZEM (1456 – 1846)

Po smrti Ulrika Celjskega se je Celje še naprej razvijalo v trgovsko-obrtniško in upravno središče "celjske četrti", v kateri so Habsburžani, [dedni nasledniki](#) Celjanov, združili večino nekdanje celjske posesti v tem delu slovenskega ozemlja in postavili vicedomski urad, podrejen neposredno cesarju. Čeprav brez svojih knezov, so meščani Celja znali izkoriščati pomembne privilegije, ki jih je mestu podeljeval vsakokratni deželni knez, posebno pa so znali izkoristiti ugodno prometno lego ob pomembni trgovski poti, ki je takrat povezovala politično pomembno Ogrsko s kulturno in gospodarsko bogato Italijo. Pa vendar so se na pragu novih dogodkov tudi v deželi ob Savinji morali spoprijemati z vrsto dogodkov, ki so vnašali med meščane in okoliške prebivalce nemir in strah - naravne katastrofe. Mesto, kakršno je bilo takrat Celje, so zajela tudi sodobna duhovna gibanja, ki so v tistem času močno razburjala moralno povsem izprijeno Evropo. V Celju je nek minorit že l. 1528 govoril v prid luteranstvu, medtem ko je bil glavni zagovornik nove vere v Celju in okolici nedvomno baron Janez Ungnad, ki se je moral že leta 1546 zaradi nove vere preseliti v nemški Urach. Tudi Primož Trubar, najpomembnejši slovenski protestant in začetnik slovenske pisane besede, si je kot kaplan v mestni podružnici [sv. Maksimilijana](#) prizadeval razširiti novi nauk. Da se je nova vera med prebivalci hitro širila, nam zgovorno priča podatek, da so si protestanti že leta 1580 v Govčah pri Žalcu, v neposredni bližini Celja, zgradili prijetno cerkev in pokopališče. A novo svetišče ni stalo dolgo, saj je protireformacija kmalu povrnila star red, protestante pregnala, njihove objekte pa porušila.

8. RAZVOJ IN URBANIZACIJA V 19. STOLETJU

Na binško nedeljo, 27. aprila 1846, je v Celje pripeljal prvi vlak (imenovan lukamatija). Gradnja železnice se je v Celju pričela že leto poprej, ko so se v Savinjsko dolino zgrinjali Furlani, Primorci in Čehi. Ti so sodelovali pri gradnji tako imenovane južne železnice, ki je cesarski Dunaj povezala s tržaško lukco in mu tako preko Jadrana odprla okno v svet. Gradnja, je prinesla Celju nove možnosti za gospodarski razcvet, saj je v mesto prihajal svež kapital. Čeprav so progo do Celja svečano odprli spomladi 1846, pa je trajalo še dve leti, da je bila proga nared do Zidanega Mosta in tri leta, da so lahko prvo lokomotivo iz Dunaja pozdravili tudi v Ljubljani (16. september 1849). Spričo naglega gospodarskega razvoja, ki ga je povzročilo odprtje južne železnice, je v mesto prihajalo čedalje več tujega življa, zlasti Nemcev, ki so s sabo prinesli tudi nov način življenja in mišljenja. Ob starih in novih komunikacijah so pričele rasti reprezentančne stavbe ("Šemalna" kasarna na današnji Gregorčičevi ulici (1884), novo celjsko gledališče (1885), moderno mestno bolnišnico in celjska mestna hranilnica (1887), domobranska kasarna v Gaberju (1894), Narodni dom (1897), državna pošta (1898), dekliška ljudska šola (1905), Nemška hiša (1907), deška ljudska šola (1912),...) starejše hiše pa so začeli dvigati v nadstropja in jim naredili novejšo in bogatejšo fasade. (1889 je občina celo sprejela sklep, da se mora voda s streh po žlebovih odvajati v zemljo in da smejo v starem mestnem jedru graditi le stavbe, ki imajo najmanj eno nadstropje). Leta 1872 je Celje dobilo prvo mestno plinarno (na Glaziji), ki je omogočila tudi javno plinsko razsvetljavo in zamenjala dotodanje petrolejke (1873). Isto leto so dobili hišni lastniki ukaz mestne občine, da morajo pred svojim hišami tlakovati pločnike. Prej zanemarjene in z gramozom posute ulice so tlakovali z granitnimi kockami. V sedemdesetih letih se je začela tudi higienizacija mesta. Sprva so razrešili problem praznenja greznic in odvoza fekalij, kasneje pa so se lotili izgradnje modernega kanalizacijskega sistema. Kanalizacijski sistem v centru mesta je bil oprt na staro rimsko kanalizacijo, po letu 1890 pa so zidane kanale začeli nadomeščati s tistimi iz betonskih cevi. Mestna občina se je v devetdesetih letih pričela ukvarjati tudi z vodovodom. Čeprav je bilo v mestu 16 vodnjakov s kakovostno pitno vodo, je ob vsakokratnem neurju vanje vdiral oporečna talnica in ogrožala zdravje meščanov. Celjski vodovod, speljan iz Fužin pri Vitanju, je bil dokončno zgrajen leta 1908. Leto pred svetovno vojno pa je Celje pridobilo še eno izboljšavo. Takrat je namreč elektrarna v Westnovi tovarni emajlirane posode začela napajati celjsko javno razsvetljavo.

9. NACIONALNO PREBUJANJE IN TRENJA

Konec 19. st. je dotlej mirno mesto zaznamovala vrsta dogodkov, ki niso napovedovala nič dobrega. Tudi v Celju je, podobno kot v ostalih mestih takratne Avstrije, privedlo do močne zaostitve nacionalnih odnosov. V nekaj letih so se Celjani razdelili na Nemce in Slovence. Vsak Celjan je bil prisiljen, ne glede na status ali socialni položaj, opredeliti se in do razpada monarhije sta celjsko politično in družabno sceno obvladovali gesli, nemško "Hier Deutsche - hier Slowenen" in slovensko "Svoji k svojim". Vrsta spopadov med meščani je na mesto metalo kaj slabo luč. Zaradi Celja in Celjanov oziroma slovenskih paralelk na celjski gimnaziji je leta [1895 padla celo avstrijska vlada](#) Alfreda Windischgraetza, kar je bilo v tistem času pravi presedan. Slovensko-nemških nasprotij, ki so se kovala v slovenskem Narodnem domu (zgrajenem leta 1897) na eni in nemškem Deutsches Haus (zgrajeni leta 1907) na drugi strani, niso mogla preprečiti niti modernizacija in higienizacija mesta oziroma sodobne pridobitve takratnega časa, kot sta na primer prvi telefon v mestu leta 1902 ali elektrifikacija mesta leta 1913.

10. PRVA SVETOVNA VOJNA

Prva svetovna vojna mesta ni neposredno prizadela, se je pa Celjski pešpolk boril na soški fronti na Škabrijelu, od koder je z velikimi žrtvami pregnal italijane. Po vojni je mnogo Celjanov stopilo v vrste [Maistrovih borcev](#).

11. DRUGA SVETOVNA VOJNA

Nacionalna nasprotja izpred prve svetovne vojne so se v mestu umirila, vendar kljub vsemu gospodarsko močna nemška manjšina s svojim položajem v Celju ni bila preveč zadovoljna. Politične razmere, v kateri so se za postopno novo delitev sveta spopadle različne ideologije, že nekaj let pred izbruhom svetovne kataklizme niso obetale nič dobrega. Poročila o zasedbi nacistične vojske nekaterih držav Zahodne Evrope na eni in komunistične Sovjetske zveze dela Vzhodne Evrope na drugi strani, so vojno slutnjo samo še okrepile. Dne 6. aprila, ko je bila napadena Jugoslavija, se je za mali slovenski narod, ki je takrat štel komaj 1,5 mil. duš, začelo dolgo štiriletno trpljenje. Bilanca vojne je bila strašna. Samo Celje, z 20.000 prebivalci, in bližnja okolica sta izgubila 575 ljudi, večinoma mladih, starih med dvajset in trideset let. Več kot 1500 oseb je bilo izseljenih v Srbijo ali notranjost nemškega rajha, približno 300 je bilo interniranih in okrog 1000 ljudi zaprtih v celjskih zaporih, neznano število Celjanov pa je bilo nasilno mobiliziranih v nemško vojsko. Prizanešeno ni bilo niti otrokom. V Nemčijo je bilo odpeljanih okrog 600 t.i. "ukradenih otrok" v ponemčenje. Tudi čas po končani vojni ni prinesel vsem enake svobode. Slovenci smo kot sestavni del takratne Jugoslavije prešli iz enega totalitarizma v drugega. Zmagoslavna komunistična partija se je kruto znesla nad nasprotniki. Velik del Slovencev, ki so v večji ali manjši meri kot pripadniki kvizlinških enot kolaborirali z okupatorji, je našlo smrt v teharskem taborišču, nekaj kilometrov stran od Celja. Ocenjuje se, da je v tem času bilo po hitrem postopku, brez sodbe, pobitih okrog 12.000 Slovencev. Teharske rane so bile tako globoke, da jih Slovenci celimo še danes.

12. POVOJNI RAZVOJ MESTA

Celje se je v povojnih letih razvijalo v pomembno industrijsko središče, se širilo in samostojno državo Slovenijo leta 1991 dočakalo z novimi primestnimi naselji, kot so Nova vas, Lava, Ostrožno, itd. Pisana paleta dejavnosti, med katerimi je treba omeniti tudi terciarni sektor, govori, da Celje hitro stopa v postindustrijsko in informacijsko dobo. Danes Celje velja za najhitreje razvijajoče se mesto v Sloveniji. Razvijal se je tudi vrhunski šport, predvsem atletika, košarka in [rokomet](#), ki je leta 2004 prinesel mestu največji športni uspeh z osvojitvijo [naslova evropskih klubskih prvakov](#). Tudi številne profesionalne kulturne ustanove, šolski zavodi in ostale institucije so porok, da se bo mesto [Celje](#), ki danes šteje 50.000 prebivalcev, v takšnem tempu hitro razvijalo še naprej in da bo vredno svoje več kot dvetisočletne tradicije in bogate zgodovine.

Celje 1441

Celje 1938

Celje 2010